

Данута БІЛАВИЧ

СТОРІНКАМИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТИ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ

Цього року Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові відзначає 30-річний ювілей. За цей час музей став визнаним музично-культурним центром України, надійно згуртував численне коло друзів, в яке входять представники музичної еліти, громадські діячі, науковці, відомі співаки, колеги-музейники, шанувальники музичного мистецтва. Вектори діяльності музею надзвичайно різноманітні – науково-фондова, науково-дослідна, просвітницька, виставкова, видавнича робота, а також реалізація проєктів. Проте всі вони спрямовані переважно на вивчення і популяризацію життя і творчості Патронеси музею. Незважаючи на те, що видатна українська співачка С. Крушельницька прожила довге і плідне життя, зуміла здійснити свою мрію, стати символом досконалості для кількох поколінь українців, а її професійні досягнення увійшли в скарбницю світової музичної культури, дотепер залишається ще багато нез'ясованих подій і фактів з біографії артистки.

Саме тому до річниці діяльності музею було оприлюднено нове музейне видання – книжку “Соломія Крушельницька. Хроніка 1893–1920 років” (автор-упорядник Данута Білавич, літературний редактор Галина Тихобаєва, редакційна колегія: Мар’яна Зубеляк, Ірина Криворучка, Роксоляна Пасічник). Це своєрідний літопис життя й виконавської діяльності артистки, який охоплює період початку, розквіту і завершення її оперної кар’єри. Це видання є результатом багаторічної науково-дослідницької діяльності співробітників музею Соломії Крушельницької.

Дослідження життєпису співачки має свою специфіку, пов’язану з непублічністю Крушельницької: вона не вела щоденника, не залишила спогадів і дуже неохоче давала інтерв’ю приватного характеру. Великий відтинок життєвого і творчого шляху Соломії Крушельницької минув за межами Галичини і Львова; вона стала свідком двох світових воєн, пережила багато суспільно-політичних колізій, а в останні роки зазнала тиску сталінського тоталітарного режиму. Не дивно, що значну частину її особистого архіву втрачено. Це, зокрема, матеріали, що зберігалися

[Соломія Крушельницька. Хроніка 1893–1920 рр. / Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові; автор-упоряд. Д. Білавич. – Львів: Растр-7, 2019 – 240 с. + 36. іл.]

в Італії на віллі Крушельницької у Віареджо, проданій радянським урядом в 1940-ві рр. без участі співачки. Маємо інформацію про пожежу, яка трапилася в будинку Соломії Крушельницької у Львові в 1930-х рр., під час якої згоріла дерев’яна плетена валіза, де зберігалися листи, витинки з газет, фотографії. Деякі матеріали співачка власноруч знищила в останній період свого життя.

Пошук матеріалів про Соломію Крушельницьку триває від часу заснування музею. Наукові співробітники 1998 р. системно підійшли до питання дослідження життєпису С. Крушельницької і започаткували традицію щорічного детального вивчення одного року з життя артистки. Відтоді доповідь

Світлини з урочистості (23 вересня 2019 р.) “Скарби Соломії-ного Дому. До 30-ти річчя Музею”. Вітальне слово виголошує директорка Музично-меморіяльного музею Соломії Крушельницької у Львові Галина Тихобаєва.

Книгу “Соломія Крушельницька. Хроніка 1893–1920 рр.” презентує авторка-упорядниця, завідувачка наукового відділу музею Данута Білавич.

Світлини – Роксоляна Пасічник.

з відповідною назвою – “Один рік в житті Соломії Крушельницької” – зачитується 23 вересня, під час урочистого відзначення Дня народження співачки. Згодом ці матеріали публікувалися в різних наукових та популярних виданнях, ставали основою для доповідей на наукових конференціях та сюжетів для радіо- і телепередач. Так, у газеті “Соломія” (м. Тернопіль) були надруковані дослідження про 1894–1906, 1908, 1911 рр. У книзі “Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів. Статті і матеріали” (Упоряд.: П. Медведик, Р. Пасічник. – Тернопіль: Джура, 2008) вміщено цикл статей Д. Білавич “Соломія Крушельницька. Шлях до вершин (1898–1906)” і статтю “Пізній період сценічної діяльності С. Крушельницької. Спроба аналізу”. У збірнику “Її пісні звучать у нашій серці” (Матеріали II науково-мистецтвознавчої конференції, присвяченої 50-річчю від часу створення Меморіяльного музею Соломії Крушельницької в с. Біла Тернопільського району Тернопільської області. Біла-Тернопіль: Джура, 2013) була опублікована стаття М. Зубеяк “1913 рік в житті Соломії Крушельницької”.

Авторами досліджень є Данута Білавич (1891–1900, 1902–1907, 1909, 1911, 1914–1920 рр.), Мар’яна Зубеяк (1908, 1910, 1913 рр.), Галина Тихобаєва (1901 р.). Так, упродовж 20-ти років був опрацьований цілісний етап життя артистки – період виступів на оперній сцені (1891–1920 рр.), що дало підставу опублікувати цей матеріал окремою книгою. І, традиційно, презентація книжки відбулася 23 вересня в рамках відзначення 147-ої річниці від дня народження Соломії Крушельницької.

Дослідження проводились на матеріалах фондової колекції Музею, а також збірок інших установ – архівів, бібліотек, музеїв. Необхідно відзначити, що кожного року дослідники знаходили нову інформацію, яка доповнювала наші знання про Соломію Крушельницьку, тому в період підготовки цього видання до друку його обсяг зріс удвічі.

Звичайно, не всі опрацьовані матеріали є рівноцінними за шкалою достовірності. Джерела, з яких почерпнуто знання про життя й діяльність артистки і які використані в цій книзі, можна поділити на декілька груп.

Перша група – це розділ джерелознавчої бази, який безпосередньо пов'язаний з С. Крушельницькою. Він обмежується її листами, і то переважно в ранній період (кін. XIX ст.), адже потім в кореспонденції майже не зустрічаємо інформації про життя і творчість співачки. До цієї групи матеріалів відносяться також і листи до С. Крушельницької, з яких довідуємося про певні події в її житті.

Наступна група джерел – хроніка, рецензії і статті про С. Крушельницьку в часописах кін. XIX – I пол. XX ст., тобто у прижиттєвих виданнях, які стосуються виступів артистки у найвідоміших оперних театрах світу та в Галичині. Згадані архівні матеріали надзвичайно важливі, оскільки є найдостовірнішими. Джерела цієї групи зберігаються у фондах Му-

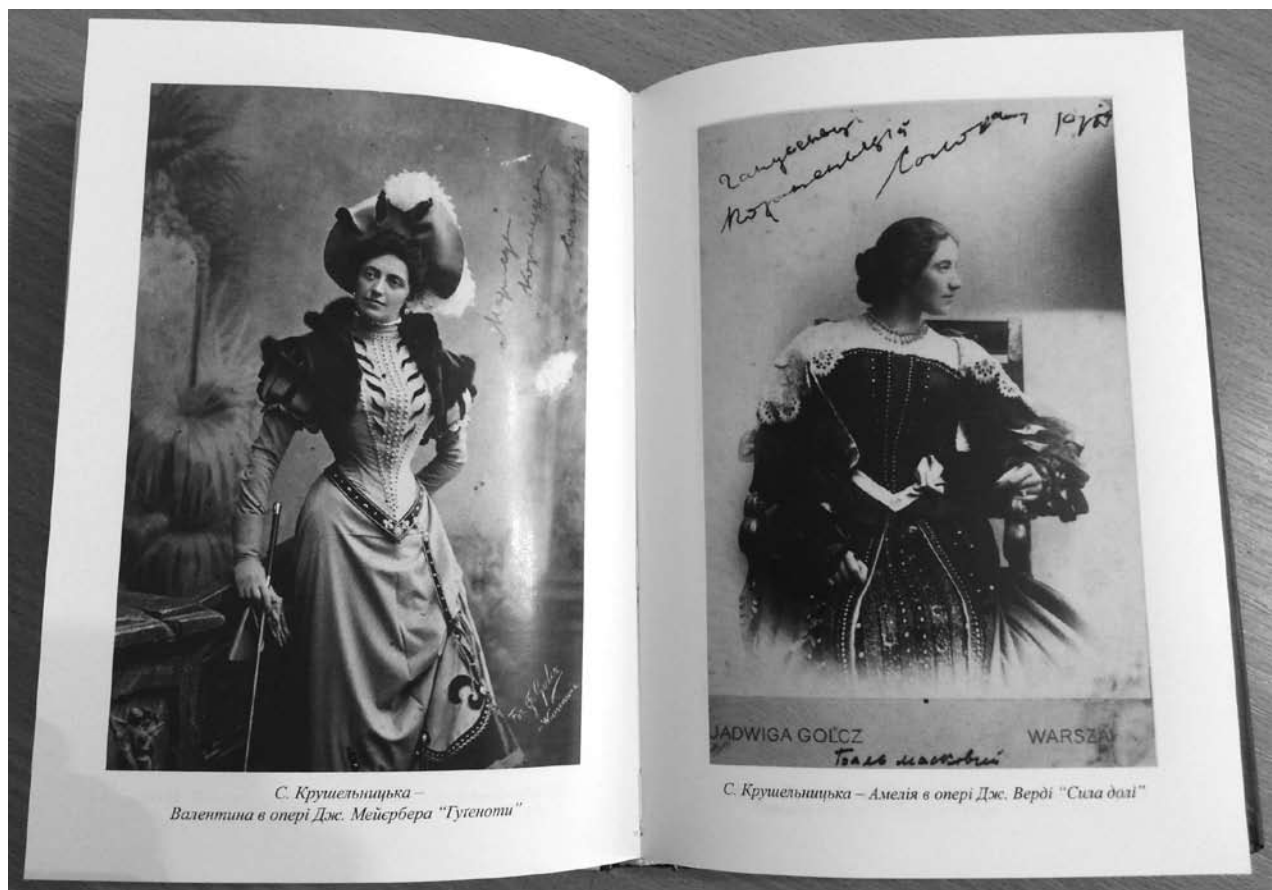
зею. Насамперед, це документи з особистого архіву С. Крушельницької, які зібрала її племінниця Одарка Бандрівська. Багато рецензій на виступи артистки знаходимо в архівах Михайла Головаценка, дослідника життя і творчості співачки. Частково вони були опубліковані у двотомнику “Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування” (Упорядкув. і прим. М. Головаценка. – К.: Муз. Україна, 1978-1979).

Величезна кількість прижиттєвих рецензій на виступи Крушельницької в українській і польській періодиці збережено у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника.

Усі ці матеріали демонструють високий культурний і професійний рівень тогочасної музичної критики.

Третя група документів за рівнем достовірності – це наукові статті з посиланням на джерела. Йдеться, зокрема, про праці дослідників життя і діяльності С. Крушельницької – М. Головаценка, І. Деркача, І. Герети, П. Медведика, а також С. Максимюка (США), Р. Крамара (Польща), С. Костюка, Л. Яроевич, Л. Ніколаєвої, Н. Зюбровської, О. Смоляка,

Сторінки книги “Соломія Крушельницька. Хроніка 1893–1920 рр.”.

С. Крушельницька –
Валентина в опері Дж. Мейснера “Гугеноти”

JADWIGA GOŁCZ WARSZA
Театр Миколи

С. Крушельницька – Амелія в опері Дж. Верді “Сила долі”

М. Процев'ят, Г. Карась і, звичайно, співробітників музею С. Крушельницької у Львові. В контексті роботи над цією книгою необхідно згадати дослідження Р. Мисько-Пасічник "Матеріали до літопису життя Соломії Крушельницької" (Вісник Львівського університету / редкол.: І. Безгін, М. Гарбузюк, Л. Кияновська та ін. – Львів, 2002.), статті М. Зубеляк "Соломія Крушельницька в операх Ріхарда Штрауса", "Соломія Крушельницька в Аргентині", Г. Тихобаєвої "Сто Баттерфляй Соломії Крушельницької" (Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів: Статті і матеріали / упоряд.: П. Медведик, Р. Пасічник. – Тернопіль: Джура, 2008), видання Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові: "Соломія Крушельницька. Міста і слава" (Автори-упоряд.: Г. Тихобаєва, І. Криворучка. – Львів: Апріорі, 2009) і "Оперний світ Соломії Крушельницької. Путівник по операх з репертуару співачки" (Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові: упоряд. М. Зубеляк. Передм. О. Козаренка. – Львів: Апріорі, 2018).

Ще однією важливою групою писемних джерел є наративи – спогади сучасників про артистку, зафіксовані в перші десятиліття після її смерті. Тут особлива заслуга належить співачці й педагогу Одарці Бандрівській, племінниці С. Крушельницької, яка не лише написала власні спогади про неї, але й спонукала до цього інших представників своєї родини. Частину мемуарів про артистку зібрили і опублікували у своїх книгах, присвячених С. Крушельницькій, І. Деркач та М. Головащенко. Це переважно спогади її друзів з Італії та Південної Америки, а також студентів і колег Крушельницької у Львівській консерваторії в останній період життя артистки. Слід зазначити, що ці джерела є досить суб'єктивними, не завжди достовірними і можуть містити хронологічні та фактичні неточності й помилки. Для прикладу: спогади сестер співачки Олени (в заміжжі Охримович), Осипи (в заміжжі Бандрівської) та племінниць Ольги Шухевич, Марії-Соломії Скорик, Ярослави Музики були написані значно пізніше від згадуваних подій і не позбавлені певних розбіжностей.

Що стосується матеріалів про Соломію Крушельницьку, які з'являються в сучасному інформаційному просторі, то в них часто трапляються помилки, а часом і свідоме перекручування фактів. Це пояснюється різними чинниками – неухважною авторів, пошуком сенсацій і скандальних фактів у біографії артистки, що так цікавлять сучасних представників мас-медіа, використання неперевіраних фактів з інтернет-ресурсів.

Тому іноді підтвердити достовірність тієї чи іншої інформації про співачку можна лише зіставляючи різні види джерел та вивчаючи дотичні архівні ма-

теріали – документи, оригінальні фотографії, афіші й програми її виступів на оперних сценах і в концертах, історичні довідки.

Звичайно, не всі роки життя артистки зазначеного періоду вдалося дослідити досконало. Якщо про перші її кроки на оперній сцені, про варшавський період чи виступи в Італії в кін. XIX – поч. XX ст. маємо великий корпус музично-критичних та епістолярних джерел, то починаючи з 1906 р. відомостей в пресі про виступи артистки стає дедалі менше, а останні роки її оперної кар'єри зовсім не висвітлені.

Можливо, так склалося через те, що саме ця частина архіву С. Крушельницької була втрачена, а, можливо, суспільно-політична ситуація в Європі, зокрема в Італії, не сприяла розвитку оперного мистецтва, і преса меншу увагу звертала на висвітлення оперних вистав.

Таке скорочення кількості музикознавчої літератури, пов'язаної з виконавською діяльністю Крушельницької у пізній період її оперної кар'єри аж ніяк не означає, що творчий потенціал співачки був вичерпаний. Навпаки, це був етап, коли її унікальний талант поєднався з багаторічним досвідом, а великий авторитет артистки в музичному світі сприяв втіленню в життя усіх її новаторських задумів. Збережені рецензії підтверджують професійну майстерність і чудове звучання голосу Соломії Крушельницької в останні роки її виступів на оперній сцені.

Саме тому завершальний період її оперної кар'єри розглядається в контексті стилістичного аналізу виконавської діяльності.

Дотепер нез'ясованим залишається дуже важливе питання: чому Соломія Крушельницька залишила оперну сцену, чому перервала таку блискучу кар'єру і присвятила себе виключно камерно-концертному виконавству? Адже і вік співачки, і голос, який вона зберегла до останніх років свого життя, дозволяли їй ще принаймні десятиліття залишатися зіркою оперної сцени. Відповідь на це запитання, на наш погляд, пов'язана як із зовнішніми обставинами, так і з причинами особистого характеру.

Процес дослідження життя і творчості Соломії Крушельницької триває і, сподіваємося, майбутні відкриття допоможуть заповнити "білі плями" в біографії співачки.

Окремою ділянкою роботи під час підготовки матеріалів для введення їх в науковий обіг був переклад статей і рецензій про С. Крушельницьку з різних мов. Так, переклади з польської здійснили М. Зубеляк, Д. Білавич, Г. Тихобаєва, З. Олейнік; з німецької – І. Криворучка, з іспанської – Х. Іванькова, з італійської – І. Криворучка, М. Зубеляк, з російської – М. Зубеляк, Д. Білавич.